Szepesi Edit

JUAN DONOSO CORTÉS POLITIKAI KATOLICIZMUSA

KONZERVATIVIZMUSA GONDOLKODÁSÁNAK INTEGRITÁSA

Juan Donoso Cortés meglehetősen fiatalon megkezdett politikai pályafutásának eleje Spanyolország liberális rezsimjéhez kötődik, ám gondolkodásának alakulása kezdettől fogva eklektikus ideológiai palettát mutat. A 19. század első felében alakuló liberális spanyol monarchia egyébként is ellentmondásos vonásokkal jellemezhető létrejöttének folyamatában. Viszonylagosan konzervatív és viszonylagosan progresszív irányzatok szélsőségei között ingázott, s ezzel széles körben toborzott híveket. Donoso Cortés szintén e rugalmas amplitúdó mellett alakította politikai állásfoglalását. Ugyanekkor azt gondolom, a radikális konzervativizmus melletti elköteleződése nem feltétlenül értékelendő a spanyol monarchia adta pragmatikus politikai lehetőségek közepette történt gyökeres változásként, annak ellenére, hogy az 1830-as években a tradicionalista liberalizmusként meghatározott irányzat nyerte meg magának, s annak ellenére, hogy gondolkodásának híressé vált 1848-as fordulata valóban karakteres.

Közéleti szereplésének kezdetén publicistaként működött, s útjára konzervatív liberálisként[1] lépett. Politikusként való feltűnése nem nélkülözi későbbi elképzelése (mely jóval kiforrottabb) alapjait a keresztény monarchiáról.[2] Donoso számára az 1840-es évek elejéig a liberalizmus nem volt más, mint a konzervatív kormányzás aktualizált formája. A politikai hatalmat, mint organikus egységet határozta meg. Ekkori álláspontja szerint a keresztény monarchia feladata egy újfajta, de továbbra is organikus harmónia kialakítása az egységes hatalomgyakorlás és annak határai között. Határait a parlament működése során alakíthatja ki. A hatalom egységének fenntartása nem tételezi abszolút szuverén uralkodó hatalomgyakorlását, mert a monarchia más intézményei ezen egységet nem megtörik vagy helyettesítik, hanem határolják.[3] A képviseleti kormányzat nem törli el a hatalom isteni eredetének ideáját, hanem az abszolút monarchia hibái korrigálására szolgáló lehetőség. Donoso liberális korszakában is élesen megkülönbözteti a monarchizmussal szemben

[1] Partido Moderado.

[2] Gondolkodásának irányát amellett alakította ki, hogy a progresszív párti (Partido Progresista) – mely a későbbi liberális párt elődje – Mendizábal elnök államtitkárságán tevékenykedett. Ekkor csupán 24 éves volt.

[3] Juan Donoso Cortés: *Artículos políticos en „El Piloto": 1839–1840*. Navarra, 1992, Ediciones Universidad de Navarra, 374. o.

Juan Donoso Cortés (1809–1853)

nyílt ellenállást tanúsító demokratizmust, mert ezek maximáikat és tendenciáikat tekintve nem egyeztethetők össze: a monarchizmus centrális, stabil és erős hatalmat kíván.[4] Emellett az alkotmányos monarchiát a 19. század legletisztultabb megnyilvánulásának ítéli,[5] s benne egyfajta célravezető *módot* lát ahhoz, hogy az abszolutizmus korszakát „átvészeljék" és a spanyol történeti kontinuitást megőrizzék. Mivel a hatalom alapját a monarchikus egység képezi, vagyis más csoportok nem billentik ki annak egyensúlyát, a középosztályt „*legitim arisztokráciáként*" kell elfogadni, annál inkább, mert a demokrata párt nem csupán a felső-, de a középosztályt is elidegenítette, s bázisát a tömegekre szándékozott alapozni.[6]

KIÁBRÁNDULÁSA

A liberalizmustól való távolodása nem kimondottan hirtelen fordulat eredménye, hanem a konzervatív liberalizmussal kapcsolatos direkt tapasztalatai – melyeket annak soraiban szerzett – mutattak arra, hogy a modern formákat képtelenség konzervatív tartalommal megtölteni, azok eleve modern tartalmat implikálnak. A reformált monarchiának meg kellett volna őriznie keresztény lelkét és a spanyol nemzet történelmi kontinuitását. Donoso elgondolása az egységet képviselő, a katolikus vallást államvallás jelleggel megőrző, parlamentarizmussal körülhatárolt, bizonyos értelemben népi arculatot is magában foglaló monarchia. A közélet szintjei hierarchikusan feloszthatók, a társadalmi és a politikai viszonyok keretében az egyes szereplők feladatai egyértelműen körülírhatók, s alapjaik morálisan meghatározhatók. Ezzel szemben a hatalom megosztására való törekvés kerül előtérbe, a társadalmi hierarchia fellazul, a szakrális töltés egyre súlytalanabb, s hozzá képest „gazdasági kérdések" kerülnek előtérbe. Az 1840-es évek elején a következő felindult kijelentést teszi: „*(a liberalizmus) a gonosz, magában való gonosz, esszenciális és szubsztanciális gonosz.*" „*Vagy érkezik olyasvalaki, aki megszünteti a (liberális) intézményeket, vagy ezek az intézmények teszik tönkre a spanyol nemzetet, ahogyan egész Európát is.*"[7] Kimondható tehát, hogy Donoso 1830-as években kialakított szabadelvűsége a liberalizmus tradicionalista *interpretációja*. A 40-es évek elejétől

[4] Uo. 134. o.
[5] Uo. 221. o.
[6] Uo. 301. o.

mindössze élesebb körvonalat nyertek számára a tradicionalizmus formái.

A liberalizmussal általában érvényes szembehelyezkedése mellett is radikális a konzervatizmusa: soha nem szakít a legitimizmussal, mint a politika princípiumával, sem a tradicionalizmussal, mint eszmerendszerrel és világnézettel. Gondolkodása tárgya nem a megjelenő radikális ideológiák követésének sürgetése, nem azokra adott „reakció", nem rugalmas, alkalmazkodó konzervatív ideológia, annak ellenére sem, hogy a konzervatív kormányzással kapcsolatos már említett eszménye utalhatna erre is. Nem engedett monarchikus és szakrális gyökerekkel rendelkező hagyományhűségéből. Gondolkodásmódját az alábbi mondat találóan megvilágítja: „*Azt a tradíciót képviselem, melytől a nemzetek az évszázadok sodrában is azok, amik.*"[8]

„A képviseleti kormányzat nem törli el a hatalom isteni eredetének ideáját, hanem az abszolút monarchia hibái korrigálására szolgáló lehetőség."

EMLÉKEZETE ÉS HATÁSA

1848 után elmondott híres beszéde[9] elsősorban szolgál eszmei fordulata egyik fő bizonyságául. Ebben – *beavatkozásának* szükségessége szempontjából – Narváez tábornok diktatúráját vette szi védelmébe. Donoso eszmei (utó)hatása jelentős részben e beszédének, pontosabban e beszéd nyomtatásban való megjelenésének és széleskörű európai elterjedésének köszönhető.[10] Híressé vált teóriái a „*kard*" és a „*tőr diktatúrájáról*", valamint az „*alulról*" és a „*felülről*" szerveződő diktatúráról[11] szóló különbségtétele tette érdekfeszítővé később olyan gondolkodók számára, mint Carl Schmitt vagy Julius Evola.

Előbb említett megkülönböztetéseinek oka abban a szocialista spektrumban keresendő, mely jelentős befolyást gyakorolt az 1848-as európai forradalmakra, azonban e megkülönböztetéséből nem következik, hogy legitimista eszmei alapja megrendült vagy átalakult volna. A diktatúráról elmondott beszéde apológia az erős hatalom mellett, ennek szükségét pedig a forradalom által teremtett káosz, illetve legitimista eszmei alapja, s ezen kormányzás megőrzésének célja adja. Donoso nem vált legitimistából decizionistává.[12] Az utóbbi terminust Carl Schmitt vezette be *Die Diktatur* című könyvének 1928-as kiadásában: a diktatúra vészhelyzetben

---

[7] [Az előző oldalhoz] „*(…) el mal, el puro mal, el mal esencial y substancial.*" „*O hay quien dé al traste con esas instituciones (las liberales) o esas instituciones darán al traste con la nación española, como con toda Europa*". In *Obras de Don Juan Donos Cortés, marques de Valdegamas. Ordenadas y precedidas de una noticia Biográfica por Don Gavino Tejado*. 5. köt. Madrid, 1855, Imprenta de Tejado, 136. o.

[8] „*Yo represento la tradición, por la cual son lo que son las naciones en toda la dilatación de los siglos.*" Uo. 343. o.

[9] Juan Donoso Cortés: *Discurso sobre la dictadura* (Beszéd a diktatúráról, 1849). Online: http://fundacionspeiro.org/verbo/1962/V-008-P-033-055.pdf (Utoljára megtekintve: 2017. július 26.)

[10] Uo. 1. o.

[11] „*(…) a felülről jövő diktatúrát választom, mert az tisztább és józanabb; (…) a tőr és a kard diktatúrája közül a kardét választom, mert az nemesebb.*" – „*(…) yo escojo (la dictadura) que viene de arriba, porque viene de regiones más limpias y serenas; (…) entre la dictadura puñal y la dictadura del sable; yo escojo la dictadura del sable, porque es más noble.*" Uo. 23. o.

[12] A decizionizmus szerint a morális és jogi értékeket és elveket politikai és jogi szervek hozzák létre, s annak érvényességét nem tartalma, hanem a döntést meghozó szervek határozzák meg.

legalizálható, tehát alkotmányosan is rögzíthető. Talán a legtalálóbb kifejezés Schmitt analógiájára, mely ezt a fajta autoritást írja körül – s e nézetében Donoso inspirálja –, a „teremtő Isten" hatalma.[13] Donoso Cortéstől származik egy hasonló analógia is, melyet Schmittnél találunk: *„a jogtudományon belüli rendkívüli eljárás hasonlatos ahhoz, amit a teológiában csodának nevezünk".*[14] Amint a felvilágosodás száműzte Istent a történelemből, s a világ realitását természeti törvények mechanikus gépezetére redukálta, a liberalizmus az alkotmányosságból gyökeresen eltávolította a szuverén diktátori beavatkozásának jogát, elrejtve ezzel a személyhez köthető parancsnoklást a „törvényes kormány" álarca mögé.[15] Donoso antropológiai pesszimizmusa fundamentális Carl Schmitt államelméletében, mely egyfajta teológiai állítás: az ember az eredendő bűn következtében olyannyira elkorcsosult, hogy *„az emberi értelem képtelen (…) ráébredni az igazságra, csakis akkor látja meg azt, ha előtte áll, az emberi akarat pedig csak akkor törekszik a jóra, ha az Istentől való félelem megtöri."*[16]

Azonban Donosóval ellentétben Schmitt Isten uralmát kivonja a földi politika szférájából: *„Az irányadó szempont alapján a döntés a semmiből származik."*[17] Donoso Cortés a *„kard diktatúráját"* a kormányzati stratégiának megfelelő módszerként veszi védelmébe, a szocialista hatalomátvételt megelőzendő, s nem a keresztény monarchia felszámolásának princípiumaként…

A szocialista veszély elhárulása és a liberális intézmények eltörlése után helyreállítandó rendről, az újjászületett monarchia eszményének vázlatát Donoso 1853-ban bekövetkezett halála miatt már nem pontosíthatta.

„A közélet szintjei hierarchikusan feloszthatók, a társadalmi és a politikai viszonyok keretében az egyes szereplők feladatai egyértelműen körülírhatók, s alapjaik morálisan meghatározhatók. Ezzel szemben a hatalom megosztására való törekvés kerül előtérbe, a társadalmi hierarchia fellazul, a szakrális töltés egyre súlytalanabb, s hozzá képest »gazdasági kérdések« kerülnek előtérbe."

---

[13] Gabriel L. Negretto: ¿Qué es el decisionismo? Reflexiones en torno a la doctrina política de Carl Schmitt. Online: https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5114621.pdf, 9. o. (Utoljára megtekintve: 2017. július 26.)

[14] *„(…) la excepción en jurisprudencia es análoga al milagro en la teología".* In Carl Schmitt: *Political Theology. Four Chapters on the Concept of Sovereignty.* Ford. George Shwab. Cambridge, 1988, MIT Press, 10. o.

[15] Gabriel L. Negretto: i. m. 9. o.

[16] *„(…) no puede inventar la verdad, no descubrirla sino verla cuando se la ponen por delante; (…) no puede querer el bien ni obrarle sino ayudada, y no lo será sino estando sujeta y reprimida."* In *Obras de Don Juan Donos Cortés, marques de Valdegamas. Ordenadas y precedidas de una noticia Biográfica por Don Gavino Tejado.* 3. köt. Madrid, 1854, Imprenta de Tejado, 278. o.

[17] Gabriel L. Negretto: i. m. 10. o.